ישראל–ירדן: מהסכמה לפעולה

שלושה מסלולי למידה על מים, גבול וביטחון: מה נכתב בהסכם, מי צריך לפעול ואיך בודקים מה קרה. בוחרים מסלול אחד לפי הגיל והכיתה.

הצעה פדגוגית מקורית; זמני הפעילות משוערים והפעילויות טרם נוסו בכיתה.

ההסברים הם עיבוד לימודי, לא ציטוט או נוסח רשמי. המקורות מתעדים התחייבויות ואירועים מתוארכים; הם אינם מאמתים את מצב היחסים היום. קביעה על ההווה מחייבת מקור עדכני ותאריך בדיקה.

המסלולים הם חלופות, לא רצף חובה. הפעילות הקיימת בת 25 הדקות מתאימה כמבוא; כאן מתקדמים למנגנונים ולבדיקת ראיות. בתוצר בדקו דיוק, קשר בין מקור לטענה והכרה במה שעוד לא ידוע.

השתתפות ושיח

לא מבקשים מתלמידים לייצג מדינה, לאום או קהילה, ולא מחייבים שיתוף אישי. מותר לבחור כתיבה או עבודה אישית. מותר לחלוק על מסקנה; יש לבסס טענה, להימנע מהכללות ולהבחין בין ביקורת על מדיניות לבין יחס לבני אדם. אין ציון על עמדה פוליטית.

איך הסכם הופך לשגרת חיים?

הצהרת וושינגטון מ־25 ביולי 1994 קדמה לחוזה שנחתם ב־26 באוקטובר ונכנס לתוקף ב־10 בנובמבר. אחרי הטקס נדרשים כללים, אנשי מקצוע ודרכים לטיפול במחלוקת. שלוש דוגמאות עוזרות לשאול: מה צריך לעשות מחר בבוקר?

מקורות: הבית הלבן · טקס הצהרת וושינגטון, 25.7.1994 · מאגר האמנות של האו״ם · רישום 35325

מים — לא רק כמה, גם איך

סעיף 6 ונספח II עוסקים בחלוקת מים, באיכותם ובהחלפת מידע. הנספח קובע ועדת מים משותפת ובה שלושה נציגים מכל מדינה.

אם שני צוותים מודדים כמויות שונות באותו נהר, אילו נתונים ושיטות מדידה כדאי להשוות לפני שמחליטים מי צודק?

מקורות: חוזה השלום ישראל–ירדן, 26.10.1994 · עותק FAOLEX

גבול — קו, מפה ומעבר

סעיף 3 ונספח I מגדירים את הגבול; סעיף 13 עוסק בדרכים ובמעברים. ההסכם אינו מכריע במעמד השטחים שעברו לשליטת הממשל הצבאי הישראלי ב־1967.

מה ההבדל בין הסכמה על מיקום הגבול לבין החלטה מי רשאי לעבור בו ומתי?

מקורות: חוזה השלום ישראל–ירדן, 26.10.1994 · עותק FAOLEX

ביטחון — ערוץ קשר גם בזמן מחלוקת

סעיף 4 כולל התחייבויות להימנע מכוח, למנוע אלימות וטרור ולשתף פעולה. הוא קובע גם מנגנון התייעצות הכולל קשר, אימות ופיקוח.

מדוע צריך דרך מוסכמת לברר עובדות דווקא כאשר לא מסכימים?

מקורות: חוזה השלום ישראל–ירדן, 26.10.1994 · עותק FAOLEX

2018–2019: סיום הסדר מסוים, לא מסקנה על כל החוזה

המשטרים המיוחדים בנהריים/אל־באקורה ובצופר/אל־ע׳מר נקבעו ל־25 שנה, עם חידוש אוטומטי אלא אם ניתנת הודעת סיום שנה מראש. הנספחים הכירו בריבונות ירדנית לצד זכויות פרטיות בקרקע. ב־21 באוקטובר 2018 הודיע בית המלוכה הירדני שישראל קיבלה הודעה על החלטת הסיום; ב־10 בנובמבר 2019 הודיע המלך על פקיעת הנספחים.

מה אפשר ללמוד מהתנאים ומההודעות, ומה עוד צריך לבדוק כדי להבין את השפעת השינוי על אנשים?

כיוון למחשבה הבחינו בין ריבונות, בעלות ושימוש; ובין סיום לפי תנאי הנספח לבין טענה להפרה. סיום המשטר המיוחד אינו כשלעצמו ראיה לביטול חוזה השלום, וגם אינו מוכיח שכל זכות פרטית נמחקה או שלא נגרם קושי. שתי ההודעות הן מקורות של אותו צד, לא בדיקה עצמאית של כל ההשלכות.

מקורות: חוזה השלום ישראל–ירדן, 26.10.1994 · עותק FAOLEX · בית המלוכה הירדני · הודעה על נספחי באקורה וע׳מר, 21.10.2018 · בית המלוכה הירדני · נאום המלך בפרלמנט, 10.11.2019

כיתות ד׳–ו׳ · גילי 12–9 בקירוב · 30 דקות

מן הכלל אל הפעולה

מטרת הלמידה לחבר בין צורך של אנשים, כלל מוסכם, פעולה ודרך לבדוק אותה.

חומרים שלושת כרטיסי המים, הגבול והביטחון; דף לכתיבה או לציור. המורה מקריא את העיבוד בעברית ומראה את מספר הסעיף.

לפני השיעור בחרו כרטיס אחד אם זמן הקריאה קצר. אין צורך בקריאה עצמאית של אנגלית או בחישובי הקצאות מים.

שלבי הפעילות

1. **מזהים צורך** (5 דקות)
   בחרו כרטיס וסמנו צורך של אנשים: מים, מעבר בטוח או הגנה מאלימות.
2. **מתכננים פעולה** (10 דקות)
   הציעו שלוש פעולות שאנשי מקצוע יצטרכו לעשות. לכל פעולה כתבו מי אחראי ואיך אפשר לדעת שבוצעה.
3. **שואלים לפני שמאשימים** (10 דקות)
   תרחיש דמיוני לתרגול, לא אירוע היסטורי: שני צוותים קיבלו תוצאות שונות בבדיקת מים. כתבו שתי שאלות לבירור והציעו בדיקה משותפת אחת.
4. **מסכמים** (5 דקות)
   שתפו פעולה אחת ודרך בדיקה אחת. אפשר להגיש בכתב במקום לדבר במליאה.

שאלות לבדיקה

1. האם די בהבטחה בלי מישהו שאחראי לביצוע?

   כיוון למחשבה בקשו לזהות תפקיד, פעולה ודרך בדיקה, ולא רק לומר שצריך לשתף פעולה.

2. האם שתי תוצאות שונות מוכיחות מיד שמישהו שיקר?

   כיוון למחשבה אפשר להציע הבדלים בזמן, במקום או במכשיר המדידה. אלו השערות לבדיקה, לא קביעות על אירוע אמיתי.

ראיות והכוונה לתשובות

- בכרטיס המים: להשוות יחידות, זמן ומקום מדידה. נתון בלי הקשר אינו מספיק.
- בכרטיס הגבול: להבחין בין מיקום קו הגבול לבין כללי מעבר בו.
- בכרטיס הביטחון: ערוץ קשר מאפשר בירור; קיומו בטקסט אינו הוכחה שכל אירוע נמנע.

התאמת הפעילות אפשר להקריא, לצייר פעולה עם הסבר או לעבוד לבד. בודקים קשר הגיוני בין הצורך, הפעולה והראיה, לא עמדה פוליטית.

כרטיס יציאה בהסכם מצאנו כלל על ___. כדי ליישם אותו צריך ___. כדי לבדוק אם זה קרה נרצה לראות ___.

כיתות ז׳–ט׳ · גילי 15–12 בקירוב · 45 דקות

צוות בדיקת יישום

מטרת הלמידה לבנות שאלה ממוקדת ותוכנית בדיקה שמבחינה בין התחייבות לבין ביצוע.

חומרים בחרו תחום: מים — סעיף 6 ונספח II; גבול ומעברים — סעיפים 3 ו־13; ביטחון — סעיף 4. היעזרו בכרטיסים ובמקור.

לפני השיעור הכינו טבלה: התחייבות | מנגנון | ראיה אפשרית | תקופה | מגבלה. אפשר להסתפק בתוכנית מחקר בלי לטעון שנמצא מידע עדכני.

שלבי הפעילות

1. **מנסחים ומאתרים** (10 דקות)
   נסחו שאלה על פעולה מוגדרת, לא רק ״האם יש שלום?״. מצאו את ההתחייבות, המנגנון ומספר הסעיף.
2. **בונים תוכנית בדיקה** (15 דקות)
   מלאו: ראיה שנחפש, תקופה שתכסה ומה לא תוכל להוכיח. אם לא אותר מקור, כתבו ״טרם נבדק״, לא ״לא בוצע״.
3. **בודקים זה את זה** (15 דקות)
   קבוצה אחרת תשאל: האם זו ראיה למעשה או רק להבטחה? האם היא מכסה את התקופה? האם המקורות עצמאיים או מעתיקים אותה הודעה?
4. **מנסחים מסקנה מוגבלת** (5 דקות)
   כתבו מה ידוע מן ההסכם, איזו ראיה דרושה ומה עדיין לא אפשר להסיק.

שאלות לבדיקה

1. האם צילום מטקס מוכיח פעילות לאורך שנים?

   כיוון למחשבה הוא יכול להעיד על רגע מסוים; לבדיקת רצף צריך מקורות המתאימים לתקופה ולפעולה.

2. האם הודעה ממשלתית חסרת ערך מפני שלממשלה יש עניין בנושא?

   כיוון למחשבה היא חשובה לבדיקת מה שהממשלה הודיעה, אך אינה בהכרח תמונה מלאה של הביצוע. בוחנים התאמה לטענה, לא תווית גורפת.

ראיות והכוונה לתשובות

- מדידה מתוארכת עשויה לבדוק כמות או איכות מים בנקודה מסוימת, לא את כל שנות ההסכם.
- מפת גבול אינה מוכיחה שמעבר היה פתוח ביום מסוים; לשאלה זו דרוש מקור תפעולי מתוארך.
- אין לבקש מידע ביטחוני לא־פומבי. אפשר לנתח את מנגנון הבירור שבמסמך ולציין את מגבלת המידע.

התאמת הפעילות אפשר לעבוד בזוג או ביחידות. העריכו דיוק בסעיף, התאמת ראיה לטענה וציון מגבלה; לא תמיכה בהסכם או התנגדות לו.

כרטיס יציאה המסמך מחייב ___. כדי לבדוק ביצוע נחפש ___. עדיין לא נוכל להסיק ___.

כיתות י׳–י״ב · גילי 18–15 בקירוב · 45 דקות

חוזה אחד, סוגים שונים של מחלוקת

מטרת הלמידה להבחין בין אי־הסכמה, טענה להפרה וסיום הסדר לפי תנאיו, ולהפריד עובדה משיפוט.

חומרים המקרה מ־2018–2019; נספחים I(b), I(c), ובכל אחד סעיף 6; סעיף 29 בחוזה; שתי ההודעות הירדניות.

לפני השיעור תנו את שני הנספחים ולא רק כותרת חדשות. בקשו לזהות זכויות בעלות בנהריים/באקורה וזכויות שימוש בצופר/ע׳מר, בלי לטשטש את ההבדל.

שלבי הפעילות

1. **ממפים את המקורות** (10 דקות)
   לכל מקור כתבו יוצר, תאריך, מה הוא מתעד ומה אינו יכול להכריע לבדו.

2. **קוראים את התנאים** (10 דקות)
   מצאו את משך ההסדר, תנאי חידושו וסיומו וההבחנה בין ריבונות לזכויות פרטיות. בסעיף 29 אתרו דרכים ליישוב מחלוקת.

3. **מזהים דילוג במסקנה** (15 דקות)
   בדקו שתי טענות: "אם הסדר לא חודש, כל החוזה בוטל"; "אם הסיום הותר במסמך, לא היו לו מחירים לאנשים". מה חסר בכל אחת?

4. **כותבים מזכר** (10 דקות)
   כתבו 150–120 מילים: עובדה עם מקור, פרשנות המסומנת ככזאת, שיקול של מי שעשוי להיות מושפע ושאלה פתוחה.

שאלות לבדיקה

1. מה ההבדל בין בחינת פעולה לפי תנאי ההסכם לבין השיפוט אם הייתה רצויה?

   כיוון למחשבה בדיקת התנאים ושיפוט התוצאות הן משימות שונות; החלטה מותרת עשויה עדיין להיות שנויה במחלוקת.

2. האם אפשר להעריך את אותו הסכם אחרת לפי שני מדדים?

   כיוון למחשבה בחרו למשל מניעת אלימות וקשרים בין אנשים; הגדירו ראיות ותקופה לכל מדד. אין להניח שהשתנו באותו כיוון.

ראיות והכוונה לתשובות

- סעיף 6 בכל נספח קובע 25 שנה, חידוש אוטומטי ואפשרות סיום בהודעה שנה מראש; הוא שומר על ההבחנה מזכויות פרטיות. אם אחד הצדדים מבקש זאת, יש לקיים התייעצויות.
- סעיף 29 מפנה למשא ומתן, ובהיעדר פתרון לפישור או בוררות. אין להסיק מכך שכל מחלוקת אכן הגיעה לשלב מסוים.
- הודעה רשמית מתעדת עמדה ופעולה מוצהרת; כדי להבין השפעות על חקלאים או תושבים נדרש תיעוד נוסף.

התאמת הפעילות להרחבה של 15 דקות משווים שני מדדי הצלחה. אפשר לכתוב במקום להתדיין. אין צורך להכריע בסכסוך משפטי עכשווי.

כרטיס יציאה סמנו במזכר: ע = עובדה, פ = פרשנות, ש = שיפוט ערכי. הוסיפו מקור אחד שעוד נדרש לבדיקת ההשפעה על אנשים.

מקורות ומקומות לעיון

חוזה השלום ישראל–ירדן, 26.10.1994 · עותק FAOLEX

סעיפים 3, 4, 6, 13, 29; נספחים I(b), I(c), II. נוסח ההסכמות והנספחים.

https://faolex.fao.org/docs/pdf/bi-17463.pdf

מאגר האמנות של האו״ם · רישום 35325

נחתם ב־26.10.1994; נכנס לתוקף ב־10.11.1994 בהחלפת מסמכי אשרור. הרישום באו״ם ב־1998 אינו תאריך הכניסה לתוקף.

https://treaties.un.org/Pages/showDetails.aspx?clang=_en&objid=080000028009bc5b

הבית הלבן · טקס הצהרת וושינגטון, 25.7.1994

תמליל רשמי: סיום מצב הלוחמה והמשך המשא ומתן לחוזה שלום.

https://clintonwhitehouse6.archives.gov/1994/07/1994-07-25-president-king-hussein-pm-rabin-at-signing-ceremony.html

בית המלוכה הירדני · הודעה על נספחי באקורה וע׳מר, 21.10.2018

הודעת צד להסכם על החלטתו ועל מסירת הודעה לישראל.

https://rhc.jo/en/news/king-we-have-decided-terminate-peace-treaty-annexes-baqura-and-al-ghamr-israel-informed

בית המלוכה הירדני · נאום המלך בפרלמנט, 10.11.2019

הודעה על פקיעת נספחי באקורה וע׳מר, עם תרגום רשמי לאנגלית של נאום המלך.

https://rhc.jo/en/news/king-inaugurates-18th-parliaments-fourth-ordinary-session